

APOSTEL JA EVANGELIST JOHANNENE PÄEV AD 2020

Jh 21:19–25 (Õp 8:1.22–30; 1Jh 1:1–4 või 1Jh 2:28–3:3)

19 [Aga seda Ta ütles vihjates, missuguse surmaga Peetrus pidi Jumalat austama. Aga kui Jeesus seda oli öelnud,]¹ ütles Ta talle: «Järgne mulle!»

20 Peetrus pöördus ja nägi kaasa tulemas jüngrit, keda Jeesus armastas, kes ka õhtusöömaajal oli nõjatanud Tema rinnale ja küsinud: «Issand, kes on Su äraandja?»

21 Teda nähes ütles Peetrus nüüd Jeesusele: «Issand, aga kuidas on temaga?»

22 Jeesus ütles talle: «Kui ma tahan, et ta jääb minu tulekuni – mis see sinusse puutub? Sina järgne mulle!»

23 Siis levis kuuldus vendade seas, et too jünger ei surevatki. Aga Jeesus ei olnud öelnud talle, et ta ei sure, vaid: «Kui ma tahan, et ta jääb minu tulekuni – mis see sinusse puutub?»

24 Tema on see jünger, kes tunnistab neist asjust ja on selle kirjutanud; ja me teame, et tema tunnistus on õige.

[25 On veel palju muudki, mida Jeesus tegi. Kui need kõik ükshaaval üles kirjutataks, siis, ma arvan, ei suudaks kogu maailmgi mahutada raamatuid, mis tuleks kirjutada.]²

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on neljanda evangeeliumi autoriks apostel Johannes, keda evangeeliumis endas nimetatakse «jüngriks, keda Jeesus armastas». Johannes pärines Galileast Betsaidast, ta oli Sebedeuse ja Saloome poeg ning apostel Jaakobus Vanema vend. Pärimuse järgi elas ta ainsana Jeesuse kaheteistkümnest apostlist kõrge vanaduseni ning suri loomulikku surma.

Evangeeliumi lõpul sõnastab autor ühemõtteliselt oma kirjatöö eesmärgi: «Jeesus tegi jüngrite ees veel palju muid tunnustähti, mida ei ole sellesse raamatusse kirja pandud, aga need on kirja pandud, et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes.» (Jh 20:30j) Kirikuisad järeldavad sellest, et Johannese evangeelium on kirjutatud aasta 100 paiku³, tükk aega pärast kolme esimest evangeeliumi, mida autor tundis ja mida ta pidas vajalikuks täiendada eeskätt õpetuslikult seisukohalt.

¹ EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatus salmi esimene pool puudub. Lugemine algab sõnadega: «Jeesus ütles Peetrusele...»

² Kuigi Lugemiste raamatus on märgitud Jh 21:19b–25, puudub seal tegelikult 25. salm.

³ Uuemas kirjanduses on mitmeid autoreid, kes on Johannese evangeeliumi arvatava kirjutamisaja nihutanud märksa varasemaks, ajavahemikku aastast 40 kuni aastani 60.

Erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist, mis põhiosas keskenduvad Jeesuse avaliku tegevuse viimasele aastale ning kujutavad seda jätkuva teekonnana Galileast Jeruusalemma, kus «viiakse lõpule kõik see, mis prohvetid on kirjutanud Inimese Pojast» (Lk 18:31), kõneleb Johannes kolmest erinevast korrast, mil Jeesus Galileast Jeruusalemma rändas, ning kuigi on mitmeid teiste evangeeliumidega kattuvaid jutustusi, on umbes üheksa kümnendikku Johannese evangeeliumis esitatud materjalist selline, mida ei leia ülejäänud kolmest.

Laias laastus jaguneb Johannese evangeelium kaheks suureks osaks, mida võiks pealkirjastada kui «Jeesus ja maailm» (Jh 1:19–12:36) ning «Jeesus ja Tema jüngrid» (Jh 13:1–21:25). Esimese osa raamistuseks on ühelt poolt üldine sissejuhatus kogu evangeeliumile (Jh 1:1–18) ning teiselt poolt pessimistlik kokkuvõte (Jh 12:37–50), milles tõdetakse, et «ehkki Jeesus oli nende silma all teinud nii suuri tunnustähti, ei uskunud nad siiski Temasse» (Jh 12:37).

Evangeeliumi keskseks teoloogiliseks teemaks on Selle tulemine, «kes tuleb ülalt» ja «on üle kõikide» (Jh 3:31) ning kes, olles «pärit Jumala juurest», «läheb tagasi Jumala juurde» (Jh 13:3). Just siin vastanduvad teravalt [vaenulik] maailm ja Jeesuse jüngrid, kusjuures tolle vaenuliku, jumalatu maailma esindajateks on paraku eeskätt need, kes peaksid olema Jumala omad ja kelle süü on seetõttu märksa rängem kui nende oma, kes on sündinud [vaimulikult] pimedana.⁴ Evangeeliumi proloogis väljendatakse seda sõnadega: «Ta tuli omade keskele, ent omad ei võtnud Teda vastu.» (Jh 1:11)

Vastandiks on need, kes Ta vastu võtavad – neile «andis Ta meelevalla saada Jumala lasteks» (Jh 1:12). Nagu Jumala igavene Sõna sai lihaks, sündides inimesena siia maailma, nii sünnivad Temas need, kes «usuvad Tema nimesse», igaveseks eluks. Jumala Poeg on tulnud alla maa peale (vrd nt Jh 6:33), et maapealsed võiksid Temas saada ülendatud taevasse. Temas on «taevas avatud» (vrd Jh 1:51) ning pärast oma ülestõusmist on Jeesus läinud taevasse, Isa juurde, tagasi, et seal omadele aset valmistada (Jh 14:2).

Kiriku traditsioon näeb Johannese evangeeliumi ka väga sakramentaalse tekstina: selle keskmes on algusest lõpuni nii ristimine kui armulaud⁵, millele lisandub jüngritele pattudest lahtimõistmise meelevalla andmine pärast Jeesuse ülestõusmist (Jh 20:22j).

⁴ Vrd Jh 9:41: «Kui te oleksite pimedad, ei oleks teil pattu. Aga et te nüüd ütlete: «Meie näeme», siis jääb teie patt teile.»

⁵ Kuigi Johannese evangeelium ei too erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist meieni Püha Öhtusöömaaja kirjeldust.

Vähemalt analoogiana tuleb Johannese evangeeliumi ülesehitus meelde ka vanakirikliku jumalateenistuse jagunemist katekuumenite ja usklike missaks.⁶ Esimese osa kõrgpunktiks oleks sellise vaatlusviisi puhul pimedana sündinu tervendamine (Jh 9) kui ettevalmistus ristimiseks ning Laatsaruse ülesäratamine surnuist (Jh 11) kui ristimise võrdpilt, mille kommentaariks sobivad Jeesuse poolt veidi hiljem öeldud sõnad: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kui nisuiua ei lange maasse ega sure, siis see jääb üksi, aga kui see sureb, siis see kannab palju vilja. Kes oma elu armastab, see kaotab selle, ja kes oma elu vihkab selles maailmas, see hoiab selle igaveseks eluks. Kes tahab mind teenida, peab järgnema mulle, ja kus olen mina, sinna saab ka mu teenija.» (Jh 12:24–26) Evangeeliumi teine osa – usklike missa võrdpildina – keskendub viimasel õhtusöömaajal kõneldule ja toimunule, risti ja ülestõusmise müsteeriumile ning uuele elule, mis ulatub ajast igavikku (vrd Jh 21:22j).

Igal juhul tuleb Johannese evangeeliumi lugedes ja tõlgendades pidada meeles ühelt poolt pidevat vastuolu Jeesuse ja Tema omade ning vaenuliku, jumalatu maailma vahel, ning teiselt poolt seda, et evangeeliumis avalduvad usutõed Jeesuse, Jumala lihaksaanud Sõna kohta kõnelevad samaaegselt ka nendest, kes nagu Temagi «ei ole sündinud verest, ei liha tahtest, ei mehe tahtest, vaid Jumalast» (Jh 1:13).

Keelelisi märkuseid

Vihjates – σημαίνω – sõna σημαίνω tuleneb sõnast σημά – «märk», «tähis» – ja tähendab «märku andma», «teatavaks tegema», «mõista andma», «[millelegi] osutama», «viitama».⁷

Pidi...austama – δοξάσει – sõna δοξάζω tähendab «ülistama», «austama», «austust osutama», «au sees pidama», «[kellestki midagi] arvama», «[kellestki midagi] pidama». Originaalis kasutatakse siin tuleviku ajavormi, mis tähistab enamasti midagi, mille toimumine tulevikus on kindel (erinevalt eestikeelses tõlkes vähemalt teataval määral kõlavast tingivast kõneviisist).⁸

Ütles – λέγει – «ütleb».⁹

⁶ See seletaks ka – arkaandistsipliini silmas pidades –, miks Johannes ei kirjelda Püha Õhtusöömaaega.

⁷ Sama päritolu on sõna σημειῶν – «tunnustäht», «imetegu», samuti märgiteadust tähistav võõrsõna «semiootika».

⁸ Niisiis oleks ehk õigem tõlkida: «peab austama».

⁹ Viimases eestikeelses redaktsioonis (ja ka EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatus) on originaalis kasutatud oleviku ajavorm tõlgitud tihtipeale lihtminevikuks. Tegemist on väga kahetsusväärse stilistilise eksimusega, kuna oleviku kasutamine taolistes kohtades on oluline jutustuse dünaamika tajumiseks. Nii 1968. aasta kui 1989. aasta tõlgetes (nagu ka vanemates) on oleviku ajavorm säilitatud.

Järgne mulle – Ἀκολουθεῖ μοι – sõna ἀκολουθέω tähendab «[kellegi] järel käima», «[kedagi] saatma», «[kellegi] järgijaks saama/hakkama».

Peetrus pöördus – Ἐπιστραφείς δέ ὁ Πέτρος – «Peetrus aga, pöördudes». Nimi Πέτρος tuleneb sõnast πέτρος – «kivi», «kalju». Sõna ἐπιστρέφω tähendab «[kellegi poole] pöörduma», «[tagasi] pöörduma», «[ümber] pöörduma», ka «[enesesse] pöörduma».

Nägi – βλέπει – «näeb».

Kaasa tulemas – ἀκολουθοῦντα – vt ülal sõna ἀκολουθέω kohta öeldut.¹⁰

Jüngerit – τὸν μαθητὴν – sõna μαθητής – «jünger», «õpilane» – tuleneb verbist μαθηθάνω – «õppima», «teadmisi omandama».

Keda Jeesus armastas – ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יְהוֹשֻׁעַ ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab». Sõna ἀγαπάω tähendab «armastama», «[kellelegi] head soovima», ka «[kellegi järele] janunema/õhkama»¹¹.

Õhtusöömaajal – ἐν τῷ δείπνῳ – sõna δείπνον – «söömaaeg» – tähistab eeskätt formaalset, pidulikku õhtusöömaaega.

Oli nõjatunud – ἀνέπεσεν – sõna ἀναπίπτω tähendab «naalduma», «nõjatuma», ka «[söömiseks/laua äärde] maha istuma».

Küsinud – εἶπεν – «ütelnud».

Issand – Κύριε – sõna κύριος on Uues Testamendis enamasti Jumalale (ja Kristusele) reserveeritud tiitel, algses tähenduses «peremees», «omanik», «isand», «valitseja».

Äraandja – ὁ παραδιδούς – sõna παραδίδωμι tähendab «üle andma», «[kellegi kätte] andma», «[kellegi meelevalda] loovutama», «ära andma». Originaalis kasutatud oleviku ajavorm näitab, et tegemist ei ole mitte [ainult] tulevikus, vaid juba praegu toimuva äraandmisega.¹²

Teda nähes ütles Peetrus nüüd – τοῦτον ἰδὼν ὁ Πέτρος λέγει – «teda näinud, ütleb Peetrus».

¹⁰ 1739. aasta Piiblis: «järrel käivad», 1968. aasta piiblitõlkes: «järel sammuvat».

¹¹ Sarnase tähendusvarjundiga on heebrea אָהַב – «armastama», «[kellegi järele] õhkama».

¹² 1739. aasta Piiblis: «kes sind ärraannab», 1968. aasta piiblitõlkes: «kes sind ära annab».

Aga kuidas on temaga – οὗτος δὲ τί – seda fraasi on võimalik tõlkida ka veidi üleoleval: «Aga mis sellega saab?» või veelgi napimalt: «Aga see?»¹³

Jeesus ütles talle – λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς – «Jeesus ütleb talle».

Tahan – sõna θέλω tähendab «tahtma», «kavatsema», «[midagi] otsustanud olema», ka «heaks arvama».

Minu tulekuni – ἕως ἔρχομαι – «kuni ma tulen».

Mis see sinusse puutub – τί πρὸς σέ – «mis sul sellest».¹⁴

Levis – ἐξῆλθεν – sõna ἐξέρχομαι tähendab «välja minema», ka «laiali minema», «levima», «teatavaks saama».

Kuuldus – ὁ λόγος οὗτος – «see sõna».¹⁵

Ei surevatki – «οὐκ ἀποθνήσκει» – «ei sure ära».

Tema on – Οὗτός ἐστιν – «see on».

Kes tunnistab – ὁ μαρτυρῶν – sõna μαρτυρέω tähendab «tunnistajaks olema», «[millestki isiklikult nähtust või kogetust] tunnistust andma», «[midagi] kinnitama».

Ja on selle kirjutatud – καὶ γράψας ταῦτα – «ja on need [asjad] kirja pannud».

Me teame – οἶδαμεν – sõna εἶδω tähendab «nägema», ülekantult ka «[ära] tundma», «mõistma». Originaalis tarvitatakse siin täisminevikku, nii et võiks tõlkida: «oleme ära tundnud».

Tunnistus – sõna μαρτυρία tähendab nii ametlikku, näiteks kohtus antud tunnistust, kui ka prohvetlikku ettekuulutust või usutunnistust.

On õige – ἀληθὴς ἐστίν – «on tõene», «on tõsi».¹⁶ Sõna ἀληθής koosneb eitavast eesliitest α ja verbist λανθάνω – «varjul olema», «peidetud/tundmatu olema».¹⁷

¹³ 1739. aasta Piiblis: «Issand, agga mis sesinnane peab kannatama?»

¹⁴ 1989. aasta Uues Testamendis: «mis see sinu asi on».

¹⁵ 1739. aasta Piiblis: «Siis touisid kõnne», 1968. aasta piiblitõlkes: «Siis tõusid jutt».

¹⁶ 1739. aasta Piiblis: «on tõssi», 1968. aasta piiblitõlkes: «on tõsi».

¹⁷ Niisiis on tõde – ἀλήθεια – kreeka keeles miski, mis on ilmselge, vastuvaidlematult äratuntav.

Üleks kirjutataks – γράφεται – «peaks kirja pandama».

Kogu maailmgi – τὸν κόσμον – sõna κόσμος tähistab korrastatud ilmaruumi, maailma, ülekantult ka inimkonda, samuti maailma («selle ilma») asjadekorraldust; sellel sõnal võib olla ka negatiivne, vaenulik tähendusvarjund («jumalatu maailm»).

Mahutada – χωρῆσαι – sõna χωρέω tähendab «mahutama», «ruumi jätma», ülekantult ka «haarama», «hoomama».

Raamatuid, mis tuleks kirjutada – τὰ γραφόμενα βιβλία – «kirjutatavaid raamatuid».

Sisuline analüüs

Johannese evangeeliumi 21. peatükki on sageli peetud hilisemaks lisanduseks. Sellise arvamuse ni on viinud teatav kontrast 20. peatükiga, mis kõneleb Jeesuse ülestõusmisest ja ilmumisest kõigepealt Maarja Magdaleenale, seejärel kahel järjestikusel pühapäeval jüngritele. Peatüki kulminatsiooniks on apostel Tooma ülev tunnistus Jeesusest kui Issandast ja Jumalast (Jh 20:28) ühes sellele järgneva – pigem tulevaste aegade kristlastele kui Toomale suunatud – kommentaariga Jeesuselt: «Õndsad on need, kes ei näe, kuid usuvad.» (Jh 20:29) ning autori kokkuvõttega evangeeliumi eesmärgist: see on «on kirja pandud, et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes» (Jh 20:31).

21. peatükk toob lugeja ette hoopis teistsuguse atmosfääri: apostlid oleksid justkui [peaaegu] käega löömas, Peetrus näib tahtvat endise elu juurde tagasi pöörduda: «Ma lähen kalale.» Terve rida jüngrid otsustab talle järgneda: «Me tuleme sinuga kaasa.» Ettevõtmist saadab läbikukkumine: «Sellel ööl ei püüdnud nad midagi.» (Jh 21:3)

Peatselt järgnev kohtumine Jeesusega, mille alguses ei tehta katsetki varjata Peetruse kimbatust – «Siimon Peetrus, kuulnud, et see on Issand, võttis kuue ümber, sest ta oli alasti, ja hüppas järve.» (Jh 21:7) – mõjub tervikuna justkui noomiv meeldetuletus kõigest, mida jüngrid on Jeesusega veedetud aja jooksul kogunud ja mida nad oleksid pidanud õppima¹⁸. Peetruse puhul lisandub sellele veel ilmselge meeldetuletus kolmekordsest salgamisest (Jh 21:15–17; vrd Jh 18:16–27).

Just taolised selged viited eelnenule lubavad erinevalt sagedasest arvamusest jääda seisukohale, et 21. peatüki puhul ei ole tegemist hilisema lisandusega, vaid see kuulub evangeeliumi tervikkompositsiooni ning selle ja eelneva peatüki vaheline kontrast on loodud täiesti teadlikult.

¹⁸ Meenuvad Jeesuse poolt tormisel järvel jüngritele öeldud etteheitvad sõnad: «Miks te olete nõnda arad, te nõdrausulised?» (Mt 8:26)

Nagu sissejuhatuses öeldud, on Johannese evangeelium (vähemalt vanakirikliku pärimuse kohaselt) kirjutatud aasta 100 paiku. Seda – ning Jeesuse ülestõusmisele järgnenud aastakümnete jooksul toimunut ja kristlaste poolt kogetut – silmas pidades ei ole keeruline mõista, et Johannese evangeeliumi 21. peatüki alguses kujutatud teatav meeleolulangus ning peatüki teise poole ettepoole suunatud magusvalus tulevikuperspektiiv on 20. peatüki kulminatsiooni järel täiesti omal kohal ja oli Johannese evangeeliumi kaasaegsetele lennult haaratav.

Kahtlemata põimuvad Johannese evangeeliumi 21. peatükis mitmed olulised allhoovused – üheks neist on arvatavasti küsimus Peetruse [järgijate] ja Johannese [järgijate] vahekorra ja positsioonist kirikus, kusjuures teatav võistlusmoment võis väljenduda täiesti vastassuunaliselt – juhul muidugi, kui mööname, et taoline konkurents eksisteeris päriselt, mitte ainult hilisemate tõlgendajate kujutluses.

Ühelt poolt võisid Peetruse primaadi toetajad väita, et kuna ta erinevalt Johannesest suri märtrina, on ta – sellena, kellele Issand ise oma karja eest hoolitsemise usaldas (Jh 21:15–17) ning kes tõelise karjasena oma elu lammaste andis (vrd Jh 10:11), surses pealegi Issanda enda sarnaselt risti lööduna – Jeesusele «lähemal» ja n-ö tähtsam (või koguni «õigem») apostel kui Johannes, keda pole arvatud märtrisurma vääriliseks.

Teisalt aga võisid Johannese järgijad väita täpselt vastupidist: tegemist on jüngriga, keda Jeesus [eriliselt] armastas, keda Issand olla otsustanud säästa mitte ainult märtrikannatustest, vaid üleüldse surmast (vrd Jh 21:23) ning kelle autoriteet on seega vaieldamatult kõrgem kui juba aastakümneid tagasi surnud (ja pealegi Issanda salgajana tuntuks saanud) Peetruse oma.

Taoline vastandus võib olla täiesti meelevaldne – aga igal juhul on selge, et kui selline vastuolu tegelikult eksisteeris, siis Johannese evangeeliumi 21. peatükk kõrvaldab selle täielikult. Jeesuse poolt Peetrusele öeldu näitab, et esiteks on Peetrusele tema nõrkus andeks antud ning teiseks, et Jeesus ei pea vajalikuks pühendada mingit tähelepanu jüngrite autoriteedi või hierarhia küsimusele, vaid Tema jaoks on oluline, et need, keda Ta on kutsunud, Teda jäagitult ja lõpuni järgiksid. Vajadusel kuni selleni, et surevad nagu Tema – seeläbi vääriliseks osutudes lausa oma ihus ja oma surmaga Jumalat austama¹⁹ (Jh 21:19; vrd Jh 3:14; 12:32jj; Jh 17:1, kus Jeesus kõneleb omaenda surmast kui «ülendamisest» ja/või «kirkastamisest»).

Huvitaval kombel korduvad Johannese evangeeliumi 21. peatükis evangeeliumi algusest tuttavad sõnad «järgima», «pöörduma» ja «nägema», mis seovad omavahel Jeesuse esimeste jüngrite kutsumise ja Tema ülestõusmisele järgnenud valikuhetke, millest kõneleb evangeeliumi viimane peatükk.

¹⁹ Või «kirkastama», nagu seisab 1989. aasta Uue Testamendi tõlkes.

Alguses oli Jeesus see, kes pöördus ja nägi kaht esimest jüngrit (Andreast ja Johannest) end järgimas ning küsis neilt: «Mida te otsite?» (Jh 1:38) – lõpus oli see aga Peetrus, kes pöördus ja nägi üht neistsamadest, Johannest, endale ja Jeesusele järgnemas ning küsis: «Aga kuidas on temaga?» (Jh 21:21)

Nii alguses kui lõpus seab Jeesus need, kes on on võtnud ette Talle järgneda, valiku ette. On näha, et isegi pärast seda, kui Jeesus on Peetruse [enda asemel] oma lammaste karjaseks seadnud, ei ole Peetrus veel päriselt mõistnud ega õppinud, mida tähendab jäägitu, Jeesusele suunatud, ennastunustav järgimine: ikka veel vaatab ta tagasi, ikka veel on tema jaoks olulised teised²⁰. Viimasel õhtusöömaajal oli Jeesus Peetrusele öelnud: «Kuhu mina lähen, sinna ei saa sina mulle praegu järgneda, aga sa järgned hiljem.» (Jh 13:36) – tundub, et see aeg ei ole nüüdki veel käes, kuigi see tuleb kindlasti: «Tõesti, tõesti, ma ütlen sulle, kui sa olid noor, võotasid sa end ise ning läksid, kuhu sa tahtsid, aga kui sa vanaks saad, siis sa sirutad oma käed välja ja keegi teine võotab sind ning viib sind, kuhu sa ei taha.» (Jh 21:18)

Hoolimata sellest, et «jünger, keda Jeesus armastas», ei lausu pärast imelise kalapüügi järel öeldud sõnu «See on Issand!» (Jh 21:7) midagi, jääb ta kogu loos ainult näiliselt Peetruse varju. Peetruse saatus, sealhulgas see, et ta jäi viimaks Jeesusele ustavaks ja suri Temast tunnistust andes peaaegu samasugusel viisil nagu Issand ise²¹, oli üleüldiselt teada – sellele viitavad ilmselgelt sõnad: «Aga seda Ta ütles vihjates, missuguse surmaga Peetrus pidi Jumalat austama.» (Jh 21:19) Samal ajal oli aga väga paljude jaoks aktuaalne justnimelt see küsimus, mille esitas Jeesusele Peetrus Johannese kohta: «Aga kuidas on temaga?»

Arvamus, et Johannes – kes pärimuse järgi elas väga kõrge eani – ei suregi, oli tõenäoliselt üsna laialt levinud. Pealegi näisid Issanda enda öeldud sõnad seda kinnitavat: «Kui ma tahan, et ta jääb minu tulekuni – mis see sinusse puutub?» (Jh 21:22) Johannes tõrjub selle arvamuse otsustavalt tagasi – mitte väitega, et see ei vasta tõele, vaid kinnitusega, et see ei ole oluline. Tema isik ei ole tähtis – või teisiti öeldes: tema isikusse puutuv on tähtis üksnes niivõrd, kuivõrd see saab kinnitada tema antud tunnistuse tõlevastavust.

Oluline on Johannese (nagu ka Peetruse ja ükskõik, millise teise apostli) tunnistuse sisu – ning see on selgelt esitatud kogu Johannese evangeeliumis ja võetud kokku eelneva peatüki lõpul: «Et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes.» (Jh 20:31)

²⁰ Vrd Mt 26:33: «Kui ka kõik taganevad Sinust, ei tagane mina eluilmaski!»

²¹ Pärimuse järgi löödi Peetrus risti pea alaspidi.

Rohkem pole vaja midagi öelda. Rohkem pole vaja ka teada. Ja seetõttu pole tähtis seegi, kas Johannes sureb märtrina või vanadusse või üldsegi mitte. Sellega on samamoodi, nagu kõigi nende raamatutega, mida võiks Jeesuse tehtust ja kõneldust loendamatul hulgal kirjutada, nii et kogu maailm ei suudaks neid mahutada (vrd Jh 21:25) – see ei ole tähtis. Tähtis on tõde, mida on tunnistanud nii Peetrus, Johannes kui teised apostlid – ja mida ei suuda varjutada seegi, kui see peaks ka kogu maailmale haaramatuks või hoomamatuks jääma.

Jutluseks

EELK Kirikukäsiraamat ütleb, et kui 27. detsember on pühapäev, siis kasutatakse johannesepäeva propriumi. Seda põhjendatakse sissejuhatuses järgmiselt: «Johannesepäeva pühitsemine jõulupühadel on sümboolne, sest Johannese evangeelium algab kuulutusega Sõna lihakssaamisest.»

Kuigi apostel Johannes ei surnud märtrina, kõneleb kiriku pärimus mitmetest tagakiusamistest, mis talle osaks said ja millest tuntuim on pagendus Patmose saarel. Pärimuse järgi suri Johannes kõrges eas Efesoses.

EELK Kirikukäsiraamatu järgi on johannesepäeva Vana Testamendi lugemiseks (Õp 8:1.22–30) õpetussõnad jumalikust tarkusest ning Epistliks ühe valikuvariandina apostel Johannese tunnistus (1Jh 1:1–4) Kristusest kui Elu Sõnast, kes on saanud silmaga nähtavaks ja käega katsutavaks ning kelle kaudu on ilmunud igavene elu neile, kes Temasse usuvad.

Teiseks Epistli-valikuks (Jh 2:28–3:3) on sellesama apostli manitsussõnad (1Jh 2:28j) püsida Kristuses ja teha õigust, et Tema ilmumisel mitte häbisse jääda, ning julgustus, et Jumala lastena võivad need, kes Kristusele ustavaks jäävad, kord näha Jumalat ja saada Tema sarnaseks.

Kuigi johannesepäeva evangeelium keskendub väliselt Peetruse ja Johannese elusaatuse ja omavahelise vahekorra klaarimisele, oleks jutluses – pidades silmas, et tegemist on jõulunädalaga – õigem keskenduda sellele, mida Johannes ise kõige olulisemaks peab ja kogu oma evangeeliumi kaudu tunnistab: Jumala igavese Sõna lihakssaamisele, mille läbi on meile ilmunud igavese elu valgus ja saanud osaks Jumala päästev arm. Ükskõik, mis meile Jeesusele järgnedes osaks saab – olgu selleks märtrisurm, nagu Peetruse puhul, või kõrge eani elatud elu, nagu Johannesel – oluline on elada usus Jeesusesse Kristusesse, Jumala Pojasse, ning Temast võltsimatut tunnistust anda.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Johannesepäeva Evangeelium kannab meid jõulusündmusest mitmekümne aasta kaugusele. Siiski kõneleb see sellest samast: Jumala igavesest Sõnast, Isa lihaksaanud Pojast, kes on tulnud, et tuua meile igavese elu valgus ja algus.
2. Samamoodi, nagu apostel Johannes ütleb oma evangeeliumi alguses Ristija Johannese kohta – et «tema ise ei olnud valgus, vaid ta pidi tunnistama valgusest» (Jh 1:8) –, mõistab ta ka iseenda ja teiste apostlite kutsumust: tähtis ei ole mitte nende isik, vaid tunnistus, mida nad annavad. Ja et see tunnistus oleks tõde.
3. Inimeste jaoks kipuvad paraku ka isikud tähtsad olema – teinekord liigagi tähtsad. Nii oli see ka esimeste kristlaste puhul – johannesepäeva evangeelium tunnistab sellestki. Johannesele endale andsid aga isegi taolised inimeste jutud võimaluse anda tunnistust Jeesusest – samamoodi, nagu Peetrus oma ristisurmaga, nii tunnistab Johannes oma kõrge elueaga (oma «jäamisega senikaua, kui Issand tahab») Kristusest: Peetrus kehastab siin justkui ristilöödud, Johannes aga ülestõusnud Issandat. Ikka ja ainult selleks, et «te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes» (Jh 20:31).